

13 | Az ember felelőssége a teremtett világért

VERES ANDRÁS

1. AZ ÖKOLÓGIAI KÉRDÉSEK HELYE A TEOLÓGIÁBAN

Bármennyire divatos téma napjainkban a zöld gondolkodás a természettudományokban, a gazdaságban, a politikai és társadalmi közfelfogásban, mégis csak nagyon rövid múltat tudhat maga mögött ez az új szemléletmód. Így van ez a teológiában is. Tényszerűen meg kell állapítanunk, hogy az ökológiai kérdések tárgyalása teljesen hiányzik az erkölcssteológia korábbi klasszikus kézikönyveiből. Ez nem azért van, mert a teológusok nem gondoltak erre a témakörre, hiszen elég, ha csak azt vesszük alapul, hogy már a Biblia ószövetségi könyveiben is szerepel a természet dicsérete vagy az emberi felelősség kérdése, ami már önmagában alapot szolgáltathatott volna arra, hogy komoly teológiai művek szülessenek ezekben a kérdésekben. Az ilyen tartalmú teológiai könyvek hiánya pusztán arra az okra vezethető vissza, hogy általában a közgondolkodásból is hiányzott ennek a kérdésnek a tárgyalása. Sőt, a nem teológiai tudományokban is teljesen új keletű e téma megjelenése. Márpedig ebből a szempontból a teológia hasonlít a profán tudományokhoz, vagyis az egyes kérdésekre akkor és ott keresi a választ, amikor azok aktuálissá válnak. A természet iránti felelősség kérdése pedig tipikusan ilyen ügy, hiszen a természet rendjébe való mély és ezért rendkívül káros emberi beavatkozásokra napjainkban egyre inkább lehetőség nyílik, és ezek szomorú következményeit egyre gyakrabban meg is tapasztaljuk. Azt viszont már önkritikával állapítjuk meg, hogy a probléma nagyfokú aktualitása ellenére viszonylag még mindig kevés teológiai írás jelenik meg ebben a témakörben. Ez pedig arra enged következtetni, hogy a teológusok talán még ma sem elég érzékenyek a zöld kérdések iránt. Azt viszont büszkeséggel és örömmel állapítjuk meg, hogy a teológiai gondolkodás sok vonatkozásban mégis elől jár több ökológiai kérdés tárgyalásában is. Már az 1982-es Frankfurter Könyvvásáron, a vallásos könyvek szekciójában kb. 50 könyv került kiállításra a *Liebe zur Schöpfung* című szekcióban. Ez mindenképpen azt mutatja, hogy a teológia, bár még messze nem kielégítő módon, de immár három évtizede foglalkozik a természetvédelemmel és a természet iránti felelősség kérdésével. Az egyre fokozódó ökológiai veszélyhelyzet és a lassan katasztrófaszerűvé növekedő fenyegetettség az elkövetkező időben minden bizonnyal még több teológus figyelmét fel fogja kelteni e témakör iránt.

2. AZ ÖKOLÓGIAI KÉRDÉSEK ALAPPROBLÉMÁJA

Megítélésünk szerint az ember és környezete témájának vizsgálatakor elsőként arra a közfelfogásban érvényesülő szélsőséges szubjektivizmusra kell felfigyelnünk, amely a személytől függetlenül nem ismeri el az értelemmel nem rendelkező tárgyi világ objektív méltóságát, és e létezők tiszteletének szükségességét. Ez a hibás felfogás nem annyira filozófiai, mint sokkal inkább gyakorlati síkon jelentkezik, amikor az ember a hasznosság elvén túl nem vesz tudomást a létezők világáról. Ez a torz gondolkodás az alapja az ember és környezete közötti helytelen viszony kialakulásának.

Az ember és világa helyes kapcsolatának kialakításához szükség van a gondolkodás, de főként a gyakorlat ezen eltévelyedésének kiigazítására. Szükség van a természettudatos nevelés széleskörű elterjesztésére, amelyben sikerül a természet belső törvényeinek és az ebből fakadó objektív méltóságának tiszteletére nevelni az embereket, hiszen csak ezáltal érhető el annak a felelősségnek a felébresztése, amellyel tartozunk a bennünket körülvevő és bennünket fenntartó világért. Az ember és a természet között fennálló szoros kapcsolat felismerése embersége legmélyéig megragadhatja az embert, amikor felfedezi, hogy ő is része a világnak, amelyben él, s ugyanakkor ez a világ őérte van. Ekkor döbbenhet rá emberi létének sajátosságára, a *világban való lét*-ezésének egyediségére. Ebből a felismerésből fakadhat az a belátás, hogy az őt körülvevő természet az ő létezésének színtere, otthona és egyetlen lehetséges helyszíne, amelyért felelősséggel tartozik.

A túlzott mértékű városiasodás kiszakította az emberek nagy részét abból a természetes viszonyból, amit a földművelés és az állattenyésztés jelentett számára, ahol az ember napi kapcsolatban volt a természettel, folyamatosan megélt a saját léte és az őt körülvevő világ közötti nagyon szoros kapcsolatot. Továbbá, az ember és környezetének erkölcsi tudatosságára negatív hatást gyakoroltak a gnoszticizmus és a manicheizmus is, mint filozófiai irányzatok, amelyek az emberi létezés testi vonatkozásainak teljes megvetéséig jutottak el. Mindkét gondolkodási mód alapjaiban tér el a kinyilatkoztatásban gyökerező keresztény felfogástól, amely a teremtett világ szépségének dicséretére és tiszteletére, továbbá a teremő Isten imáadására szólít: *Bámulom az eget, kezéd művét, a holdat és a csillagokat, amelyeket te alkottál. Mi az ember, hogy megemlékezel róla, az ember fia, hogy gondot viselsz reá? Majdnem isteni lényé titted, dicsőséggel és fönséggel koronáztad. Hatalmat adtál neki kezéd műve fölött, mindent lába alá vetettél: minden juhot és barmot, a mezők vadjait, az ég madarait s a tenger halait, mindent, ami a tengerek ösvényén kering, Uram, mi Urunk, milyen csodálatos széles e világon a te neved (Zsolt 8,4-10)!*

Talán elfogódottság nélkül állíthatjuk, hogy csak ilyen biblikus szemlélet segíthet az embernek felismerni felelős helyét a világban. Felismerni azt a keresztény ember számára természetes, de ma már sokak számára egyre inkább kétségbe vonhatatlan evidenciát, hogy az embernek saját érdeke a természet tisztelete és védelme. Az ember ugyanis testi mivoltában az anyagi világhoz kötött létező. A természet pusztítása, ill. pusztulása az ember számára is tragikus jövőt eredményez. A Katolikus Egyház napjainkat is meghatározó II. Vatikáni Zsinata többszörösen visszatért tanításában arra az alapvető kinyilatkoztatott igazságra, hogy az ember testi és lelki mivoltában hivatott az üdvösségre. Következétesen sohasem csak a lélek üdvösségéről tanít, hanem az üdvösségre törekvő azon emberről, aki testből és lélekből álló személy. Ahogyan erről a Szentírásban is olvashatunk: *Maga a természet sóvárogva várja Isten fiainak megnyilvánulását. A természet ugyanis mulandóságnak van alávetve, nem mert akarja, hanem amiatt, aki abban a reményben vetette alá, hogy a mulandóság szolgálai állapotából majd felszabadul az Isten fiainak dicsőséges szabadságára. Tudjuk ugyanis, hogy az egész természet (együtt) sóhajtozik és vajúdik mindmáig. De nemcsak az, hanem mi magunk is, akik bensőnkben hordozzuk a Lélek zsengejét, sóhajtozunk, és várjuk a fogadott fiúságot, testünk megváltását (Róm 8,19-23).* Így a keresztény ember számára az üdvösség, vagyis az Isten utáni vágyakozás a természet iránti felelősség érzését is felébreszti, sőt az egyéni üdvösség távlatán túl kozmikus irányulást is kap.

3. KI A FELELŐS KORUNK ÖKOLÓGIAI KRÍZISÉÉRT?

Bernhard Häring, a nemrég elhunyt, német származású, kiváló erkölcszociológus hívta fel a figyelmet arra a korábban többször elhangzott igaztalan kijelentésre, amely szerint a kereszténység a felelős korunk ökológiai kríziséért. Ennek a meglepő kijelentésnek a kiötlői a következő módon érvelnek. A kereszténység előtti vallások a természeti valóságot az isteni erő egy sajátos kiáradásának tekintették, sőt az egész anyagi világot úgy tekintették, mint valami részt magából az istenségből. Ebből következett, hogy az ember teljesen alávetette magát a természetnek, vagyis az anyagvilág törvényeit abszolút tisztelettel illette. Az abba való beavatkozást egyrészt lehetetlennek, másrészt az istenség iránti tiszteletlenségnek tartotta. Véleményük szerint a kereszténység viszont deszakralizálta a természetet, vagyis elvetette az anyagvilág ilyen fajta tiszteletét, s így káros módon megváltoztatta az ember teremtett világhoz való viszonyát.

Kétségtelen, a zsidó-keresztény felfogás alapjaiban hozott újat az ember és a természet viszonyának szemléletmódjában, amely lényegét tekintve abban áll, hogy Isten teremtette a világot, s azt az emberre bízta, hogy felelősen uralkodjon felette, és vezesse tovább a fejlődésben. Az ember ez irányú felelősségéről a Teremtés könyvében olvashatunk a teremtés ötödik napjának történései között: *Isten újra szólt: „Teremtsünk embert képmásunkra, magunkhoz hasonlónak. Ők uralkodjanak a tenger halai, az ég madarai, a háziállatok, a mezei vadak és az összes csúszómászó fölött, amely a földön mozog.” Isten megteremtette az embert, saját képmására, az Isten képmására teremtette őt, férfinek és nőnek teremtette őket. Isten megáldotta őket, Isten szólt hozzájuk: „Legyetek termékenyek, szaporodjatok, töltsétek be a földet és vonjátok uralmatok alá. Uralkodjatok a tenger halai, az ég madarai és minden állat fölött, amely a földön mozog.” Azután ezt mondta Isten: „Nézzétek, nektek adok minden növényt az egész földön, amely magot terem, és minden fát, amely magot rejtő gyümölcsöt érlel, hogy táplálékotok legyen. A mező vadjainak, az ég madarainak s mindennek, ami a földön mozog és lélegzik, minden zöld növényt táplálékul adok (Ter 1,26-30).*

Véleményünk szerint viszont nem lehet nem észrevenni, hogy ez az elbeszélés sokkal inkább nagyfokú tiszteletre, hála és felelősségre ébreszti az embert Teremtője és a teremtett világ iránt, mintsem annak megvetésére. A keresztény teológiában ennek megfelelően nagyon letisztult tanítással találkozhatunk a teremtett világhoz való felelős emberi magatartást illetően. Ennek bizonyosságául hadd utaljunk a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia *Felelősségünk a teremtett világért* című körlevelére, amely mindenki számára hozzáférhető. Ebből világosan kirajzolódik az Egyház kinyilatkoztatáson alapuló tanítása a napjainkban nagyon aktuális természetvédelemmel kapcsolatban. Különösen a második és a harmadik fejezetre hívnánk fel a figyelmet, amelyek megalapozzák és röviden kifejtik az Egyház tanítását filozófiai, teológiai és sajátosan erkölcszociológiai szempontból. Egy megváltozott gondolkodásmódot sürget, hiszen az eddigi rossz felfogás és gyakorlat vezetett napjaink természeti katasztrófával fenyegető helyzetéhez.

Bár bizonyára voltak a múltban és vannak a jelenben is a keresztények között, akik nem az Egyház tanítása szerint viszonyulnak a bennünket körülvevő természethez, de az előbb elmondottak alapján mégis megalapozatlannak tartjuk azt a véleményt, amely a kereszténységet okolja a kialakult ökológiai kríziséért. Sőt ellenkezőleg, éppen a keresztény felfogás meglétének és bizonyos mértékű érvényesülésének kell tulajdonítanunk annak a felelős szemléletmódnak a meglétét, amely eddig is megőrizte az emberiséget a mostaninál is súlyosabb krízishelyzet kialakulásától. A hívő emberben mindig is élt a teremtő Isten és az általa teremtett világ iránti tisztelet. Mi éppen a vallásos tudat és tisztelet háttérbe szorulásában látjuk a jelen ökológiai problémák okát. Valljuk ezt annak ellenére is, hogy tudjuk, ma sem minden természetvédő egyben istenhívő is. Viszont szembeűnően sok vallásos ember van közöttük, ami bennünket, hívőket nem lep meg, hiszen a természet szépségének, nagyságának és erejének szemlélése szükségszerűen vezet Isten létezésének feltételezéséhez, ill. felismeréséhez.

4. A TEREMTÉS AZ EMBERÉRT VAN

Amikor az ember ráébred a természettel fennálló sajátos viszonyára, vagyis felismeri, hogy ez az egész világ érte van, akkor ébred rá egyedülálló felelősségére is, amelyet kikerülhetetlenül viselnie kell. Erről a megrendítő felismerésről ír a költő ihletett szavakkal:

*Tudod, hogy érted történnek mindenek – mit búsulsz?
A csillagok örök forgása néked forog,
és hozzád szól, rád tartozik, érted van minden dolog
a te bűnös lelkedért.*

*Ó hidd el nékem, benned a Cél és nálad a Kulcs,
Madárka tolla se hull ki, – ég se zeng, – föld se remeg,
hogy az Isten rád ne gondolna. Az Istent sem értheti meg,
aki téged meg nem ért.*

*Mert kedvedért alkotott mennyet és földet, s tengereket,
hogy benned teljesedjenek, – s korok történetét
szerezte meséskönyvedül, – s napba mártotta ecsetét,
hogy kifesse lelkedet.*

*Kinek színezte a hajnalt, az alkonyt, az emberek arcát? Mind teneked!
És kinek kevert sorsokat és örömet és bánatot,
hogy gazdag legyen a lelked? És kinek adott
annyi bús szerelmeket.*

(Babits Mihály: Zsoltár férfhangra)

Korunk emberének sokkal több és mélyrehatóbb lehetősége nyílik a természet rendjébe való beavatkozásra, mint korábban bármikor. Ezért cselekedeteinek következményei is súlyosabbak és veszélyesebbek, ha nem elegendő felelősséggel párosulnak. Régen a természet törvényeinek nem tudása, vagy csak felszínes ismerete akadályt jelentett az ember számára, hogy mélyreható beavatkozásokat eszközöljön. Ezért nem is jelentett akkora veszélyt egy-egy emberi kísérlet a természet rendjében, mint napjainkban (pl. atomfizika, genetika, stb.). Minden bizonnyal ezzel magyarázható az a szemléletváltozás is, amely eddig az embert a teremtés *gondozójának, őrzőjének* tekintette, ma pedig egyre gyakrabban hangzik el egy új elnevezés: *társteremtő*. Teológiailag ez a kifejezés ugyan roppant veszélyes, és számtalan félreértésre is okot adhat, mégis jól érzékelteti azt a nagymértékű változást, amellyel az embernek viszonyulnia kell a világhoz és annak rendjéhez. Ez az új keletűnek mondható kifejezés azt kívánja sugallni, hogy az óriási mértékű természettudományos ismeretnek mély lelki kultúrával és rendkívül nagy erkölcsi felelősséggel kell párosulnia azért, hogy az ember, élve teremtésbeli küldetésével, felelősen folyjon bele a természet alakításába. Szinte próféta-éslésletással tárgyalja ezt a konfliktushelyzetet Madách Imre, *Az ember tragédiája* című művében:

AZ ÚR

*S te, Lucifer, hallgatsz, önhittent állsz,
Dicséretemre nem találsz-e szót,
Vagy nem tetszik tán, amit alkoték?*

LUCIFER

*S mi tessék rajta? Hogy néhány anyag
Más-más tulajdonokkal felruházva,
Miket előbb, hogysem nyilatkozzanak,*

*Nem is sejtettél bennök, úgy lehet,
 Vagy, ha igen, másítani nincs erőd,
 Nehány golyóba összevissza gyúrva,
 Most vonzza, űzi és taszítja egymást,
 Nehány féregben öntudatra kél,
 Míg minden megtelt, míg minden kihűlt,
 És megmarad a semleges salak. –
 Az ember ezt, ha egykor ellesi,
 Vegykonyhájában szintén megteszi. –
 Te nagy konyhádba helyezéd embered,
 S elnézed néki, hogy kontárkodik,
 Kotyvaszt, s magát Istennek képzei.
 De hogyha elfecsérli s rontja majd
 A főztet, akkor gyúlsz késő haragra.
 Pedig mit vársz mást egy műkedvelőtől? –*

Miként azt korábban mondtuk, eltérően a természetvallásoktól, a keresztény felfogás szerint a természet semmiképpen sem azonosítható Istennel, vagyis az anyagvilág egyfajta önállósággal rendelkezik mind Istennel, mind az emberrel szemben. Létében Isten nem része ennek az anyagvilágnak, tehát egészen különbözik tőle, s ugyanakkor a természetnek is megvannak a Teremtőtől kapott belső törvényei, amelyek szerint viszonylag önállóan alakul, változik, fejlődik. Létében viszont teljes egészében a Teremtőjétől függ. Az emberrel szemben már sokkal nagyobb az anyagvilág önállósága, amelynek törvényeit nem az ember alkotta, így nem is változtathat rajtuk. Sőt, maga az ember is alá van vetve az anyagvilág belső törvényeinek, annak ellenére, hogy azok közül már sokat megismert.

Mindezek tudatában a Teremtés könyvének tanítása alapján mégis állítjuk, hogy a teremtett világ teljes mértékben az emberért lett, az ember rendelkezésére áll. Ez a rendelkezésre állás viszont feltételezi az ember részéről a humanizálás képességét, vagyis, hogy az ember úgy használja a természet javait, és úgy irányítja az anyagvilág fejlődését, hogy azzal valóban az emberi létfeltételek és az egész emberi nem javát szolgálja. Az élet eme jobb minőségi feltételeinek keresése nem bezárja, sokkal inkább szabadabbá, önállóvá teszi az embert, ami személyiségének és lehetőségeinek kiteljesedéséhez vezet.

Minden kétséget kizáróan az ember privilegizált helyet kapott a világban. Viszont el kell jutnia arra a felismerésre, hogy jelenlétét a világban teremtett lét-nek fogja fel, vagyis tudnia kell, hogy léte nem önmagától fennálló, hanem a Teremtőtől kapott ajándék. Kell, hogy egyszerre átérezze teremtett voltából fakadó kicsinységét, ugyanakkor ráébredjen arra is, hogy léte a teremtett világban olyan kimagasló értékű, hogy ő az a teremtmény, akiben az egész teremtett anyagvilág kapcsolatot talál a Teremtővel. Az embernek fel kell ismernie, hogy bár a Teremtő gondjára bízta a világot, hogy hajtja uralma alá, ez az uralom nem teljhatalom, hanem csak részesedés értelmes teremtett voltának megfelelően. Vagyis ennek következményeképpen az ember uralkodásában nem haladhat másként, ha csak nem a Teremtővel való szoros kapcsolatban, akitől hatalmát kapta. Egyetlen módja az embernek, hogy ne éljen vissza uralmával, ha elismeri Isten abszolút uralmát minden teremtmény, még az ember felett is. Ez a felismerés vezet el a Teremtő dicséretére, és művei, a teremtett világ tiszteletére. Ez a dicséret és tisztelet valójában az ember igazi nagyságát mutatja, aki megtalálta a maga valós helyét a világban.

5. SZÜKSÉGÜNK VAN AZ ÖKOLÓGIAI NEVELÉSRE

Neveléssel alapjában véve minden erkölcsi probléma megszüntethető. Az erkölcs egyrészt rámutat azokra az értékekre, amelyek minden ember számára hasznosak, másrészt megmutatja azokat az utakat is, amelyek az erkölcs által felmutatott értékek eléréséhez vezetnek. Az erkölcs léténél fogva feltételezi az ember nevelhetőségét.

A természetvédelem, mint erkölcsi érték vonatkozásában a nevelés elsődleges feladata az ökológiai lelkiismeret kialakítása, amelynek segítségével az ember szembesíteni tudja a tudomány eredményeit a veszélybe került természeti értékekkel. Erre rendkívül jó eszköznek mutatkozik az elméleti megfontoláson túl, ha az embereket természet-közelbe viszik, ahol személyesen szerezhetnek tapasztalatot arról, hogy emberi létük mennyire függ az őket körülvevő és éltető közegtől.

Ebben a vonatkozásban nem szabad elhallgatni azt a sokak által emlegetett felismerést sem, hogy a természet és a teremtett létezők felé megnyilvánuló tisztelet, az emberek iránti tisztelettel nagyon szoros kapcsolatot mutat. Olyannyira, hogy a természet és a személytelen létezők felé megnyilvánuló agresszivitás valójában az emberrel szemben meglévő agresszivitás kifejeződése. Vannak emberek, akik úgy fejezik ki embertársuk iránti dühüket, hogy törnek, zúznak és mindent elpusztítanak, ami az útjukba kerül.

Bármennyire is elfogultságnak tűnhet, állítjuk, hogy az ökológiai felelősségre való nevelés nem lehetséges a személy bizonyos fokú vallásos érzékenysége, ill. vallásos beállítottsága nélkül. E nélkül ugyanis az ember nem képes felismerni a természet és a teremtett dolgok őket pusztító létezésükben megillető sajátos méltóságát. Aki pedig eljut ezen létezők Teremtőjének megismeréséhez is, az egészen sajátos módon fogja dicsérni és tisztelni Isten teremtményeit. Valahogy úgy, ahogy tette ezt Assisi Szent Ferenc Naphimnusz című gyönyörű imádságában:

*Mindenható, fölséges és jóságos Úr,
Tied a dicséret, dicsőség és imádás,
És minden áldás.
Minden egyedül téged illet, Fölség,
És nem méltó az ember, hogy nevedet kimondja.*

*Áldott légy, Uram, s minden alkotásod,
Legfőképpen urunk-bátyánk, a Nap,
Aki a nappalt adja, és aki reánk deríti a te világosságod.
És szép ő és sugárzó, nagy ragyogással ékes:
A te képed, Fölséges.*

*Áldjon, Uram, téged Hold nénénk és minden csillaga az
égnek; Őket az égen alkotta kezéd fényesnek, drága szépnek!
Áldjon, Uram, tégedet Szél öcsénk,
Levegő, felhő, jó és rút idő,
akik által élteted minden te alkotásodat.*

*Áldjon, Uram, tégedet Víz hógunk,
oly nagyon hasznos ő, oly drága, tiszta és alázatos.*

Áldjon, Uram, Tűz bátyánk;
 Vele gyújtasz világot éjszakán.
 És szép ő és erős, hatalmas és vidám.

Áldjon, Uram, téged Földanya nénénk,
 Ki minket hord és enni ad.
 És mindennemű gyümölcsöt terem, füveket és színes virágokat.

Áldjon, Uram, téged minden ember, ki szerelmedért másnak
 megbocsát. És aki tűr gyötrelmet, nyavalyát.
 Boldogok, kik tűrnek békességgel,
 Mert tőled nyernek majd, Fölséges, koronát.

Áldjon, Uram, testvérünk, a testi halál,
 Aki elől élő ember el nem futhat.
 Akik halálos bűnben halnak meg, jaj azoknak,
 És boldogok, akik magukat megadták a te szent akaratodnak,
 Második halál nem fog fájni azoknak.

Dicsérjétek az Urat és áldjátok,
 És mondjátok hálát neki,
 És nagy alázatosan szolgáljátok.

Kétségbevonhatatlan, hogy a természettudományok és a hit erőszakos szétszakítása vezetett az ember és a teremtett világ természetesen szép kapcsolatának megromlásához, vezetett korunk ökológiai válsághelyzetéhez. Albert Einstein szavai jutnak eszünkbe, aki eképpen vélekedett erről: *A vallás tudomány nélkül vak, a tudomány vallás nélkül béna.*

A lelki és a vallásos nevelés adja meg az alapot a teremtett világgal kialakítandó helyes erkölcsi viszony és felelősség kialakításához. Ebben jelentős segítséget ad az erkölcssteológia azon szemléletbeli változása, hogy a bűn mibenlétének túlzottan individuális szemléletmódja helyett hangsúlyosabbá vált a bűn közösségi vonatkozásainak a megvilágítása. Ennek szükségessége különösen a természetvédelem területén válik fokozottan szembeűnővé. Ha valaki ártó módon lép fel az emberi környezet ellen, annak negatív következményeit rajta kívül sok más embernek is el kell szenvednie. Ennek belátása segít abban, hogy az ember az életet és az egész teremtett világot a maga tágabb összefüggésében lássa, amely felülmúlja az ő egyéni életét, s ezért megtanulja elfogadni, tisztelni és fejleszteni azt.

Befejezésül szabad legyen utalnunk arra is, hogy a katolikus teológia nemcsak a halhatatlan emberi lélek, hanem a materiális test megdicsőülését is várja, sőt az egész teremtett világ átalakulását hirdeti. A keresztény ember számára tehát nem közömbös a teremtett világ sorsa. Istentől kapott feladata, hogy uralkodjon a teremtményeken, és a világ fejlődését úgy irányítsa, hogy az minden ember számára valóban a remény és a lehetőségek hordozója legyen. Hangsúlyozni szeretnénk, hogy az Egyház számára a lelkipásztori cselekvés hangszíve az igehirdetésen van, de meggyőződésünk szerint ez segíti annak az új szemléletmódnak és életstílusnak a kialakítását, amely a teremtett világhoz egy új viszonyulási módot és felelősséget alakít ki az emberekből.